

СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ СИТЕМИ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Дзюба Т. А.

Вінницький торговельно – економічний інститут КНТЕУ, Україна, Вінниця

Глибока трансформація соціально-економічних відносин, що відбувається в Україні, обумовлює необхідність осмислення і дослідження проблем розвитку суспільства, обґрунтування його пріоритетів для формування адекватних механізмів управління. Останнім часом проблема інноваційного розвитку виросла в одну з найбільш гострих проблем суспільного розвитку України, оскільки євроінтеграційні процеси вимагають значних перетворень у системі виробництва та промислового забезпечення.

Соціально-економічний розвиток значною мірою залежить від величини та ефективності використання наявного на даній території інноваційного потенціалу. Саме тому, при всій складності та багатоаспектності даної проблематики, одним з найбільш важливих сучасних напрямків досліджень є розробка науково-методичних підходів до оцінки інноваційного потенціалу та розробка дієвих механізмів ефективності його використання.

Ключові слова: інновації, інноваційний потенціал, методи оцінки, складові інноваційного потенціалу, інноваційний розвиток.

Ассистент Дзюба Т. А. Составляющие элементы системы интегральной оценки инновационного потенциала/ Винницкий торгово - экономический институт КНТЕУ, Украина, Винница.

Глубокая трансформация социально-экономических отношений, что происходит в Украине, обуславливает необходимость осмысления и исследования проблем развития общества, обоснование его приоритетов для формирования адекватных механизмов управления. В последнее время проблема инновационного развития выросла в одну из наиболее острых проблем общественного развития Украины, поскольку евроинтеграционные процессы требуют значительных преобразований в системе производства и промышленного обеспечения.

Социально-экономическое развитие в значительной степени зависит от величины и эффективности использования имеющегося на данной территории инновационного потенциала. Именно поэтому, при всей сложности и многоаспектности данной проблематике, одним из наиболее важных современных направлений исследований является разработка научно-методических подходов к оценке инновационного потенциала и разработка действенных механизмов эффективности его использования.

Ключевые слова: инновации, инновационный потенциал, методы оценки, составляющие инновационного потенциала, инновационное развитие.

Assistant Dziuba T. A. Constituent elements of an integrated system for estimating the innovation potential/ Vinnitsa trade - Economic Institute KNTU, Ukraine, Vinnitsa.

Profound transformation of socio-economic relations, what is happening in Ukraine, calls for reflection and study of the problems of society, study its priorities for the formation of adequate control mechanisms. Recently the problem of innovative development has grown into one of the most acute problems of social development of

Ukraine, as European integration processes require significant changes in the production system and industrial software.

Socio-economic development largely depends on the size and efficiency of existing in the area of innovative potential. That is why, for all the complexity and diversity of the issues, one of the most important contemporary areas of research is the development of scientific and methodological approaches to the assessment of the innovative capacity and the development of effective mechanisms for its efficient use.

Keywords: innovation, innovative capacity, evaluation methods that make up the innovative capacity, innovative development.

Вступ.

Сьогодні дослідженню питання інноваційного потенціалу в економічній літературі відводиться багато уваги, однак існуючі трактування часто неоднозначні, а іноді, й суперечливі. Так, в окремих джерелах, інноваційний потенціал ототожнюється із науково-технічним. Він трактується як накопичена певна кількість інформації про результати науково-технічних робіт, винаходів, проектно-конструкторських розробок, зразків нової техніки та продукції [4, с. 25], або трактується як система факторів та умов, необхідних для здійснення інноваційного процесу [5, с. 57], що значно звужує сферу застосування цієї категорії.

Мета статті полягає у обґрунтуванні науково-методичних, теоретичних положень і засад використання системи показників оцінки ефективності інноваційного потенціалу сучасного підприємства.

Загалом у науковій літературі, присвяченій цій тематиці, значну увагу приділено особливостям організації фундаментальних наукових досліджень щодо інноваційної привабливості підприємств, а також сучасним підходам до оцінки ефективності інвестицій, спрямованих на інновації і методи стимулювання інноваційної діяльності [1. с. 13]. Найвідомішими у цих напрямках є праці В. Александрової, В. Гейця, Н. Краснокутської, О. Кузьміна, С. Ягудіна, Водачек, В. Геець, А.Гриньов, П. Завлін, С.Ілляшенко, Б. Санто, Б. Твісс, М. Фучик, М. Чумаченко, Н. Чухрай, Й. Шумпетер [2. с. 4].

Основним рушійним чинником діяльності кожного підприємства в умовах конкуренції є його інноваційний розвиток, а одним із головних показників сприйнятливості підприємства до нововведень є його інноваційний потенціал. У той же час, інноваційна активність підприємства залежить не лише від забезпеченості ресурсами. Приймаючи інноваційні рішення, слід враховувати не тільки внутрішні, а й зовнішні чинники. Тому процес прийняття інноваційних рішень являє собою систему з багатьма зв'язками, де вихідним пунктами є порівняння запланованих цільових настанов із досягнутими (наприклад, зміна ринкової ситуації, витрат, прибутку тощо).

Тому, на сьогоднішній день, повсталла потреба у розробці зручного математичного інструменту вимірювання інноваційного потенціалу підприємства, результати якого можна було б застосовувати як для оцінки, так і для порівняння підприємств.

Існуючі підходи до оцінювання інноваційного потенціалу переважно відображають вузьку оцінку окремих його складових, не враховуючи взаємозв'язку цих показників на різних етапах інноваційної діяльності [3, с. 68]

Існуючої науково-методичної аналітично-оціночної бази недостатньо через відсутність загальновизнаної методики комплексної оцінки інноваційного потенціалу, а також методики інтегральної оцінки ефективності його використання. Крім того, авторами, як правило, не проводиться системний аналіз взаємозв'язків між складовими елементами інноваційного потенціалу, не враховується ступінь їх впливу на інтегральний рівень його використання. Тому деякі аспекти проблеми комплексної оцінки інноваційного потенціалу та інтегральної оцінки ефективності його використання вимагають подальшого теоретичного й методичного обґрунтування. У зв'язку з цим тема, присвячена дослідженню інноваційного потенціалу та ефективності його використання, є актуальною.

Загалом інноваційний потенціал підприємства можна розглядати як інтегральну сукупність взаємопов'язаних у певних соціально-економічних формах факторів:

1. Реальних ресурсів;
2. Потенційно-можливих інноваційних ресурсів, які за певних діючих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища на певному часовому проміжку можуть бути задіяні підприємством;
3. Здатності та готовності підприємства сприйняти та ефективно використати ці ресурси та можливості для досягнення стратегічної мети своєї діяльності.

До основних інновацій доцільно відносити нові продукти та послуги, реалізацію яких підприємство розглядає як місію, стратегію своєї ринкової діяльності. Нові ресурси, обладнання, зміни оргструктури, методів управління, фінансування, реалізації проєктів тощо, необхідні для створення та реалізації основних інновацій, виступають у ролі забезпечувальних (підтримуючих) інновацій [7, с. 63]. Такий підхід дає можливість стверджувати, що інноваційна складова є притаманною для всіх структурних елементів економічного потенціалу підприємства, оскільки вона виступає забезпечувальним елементом і внутрішнім джерелом створення основних інновацій (рис. 1.).

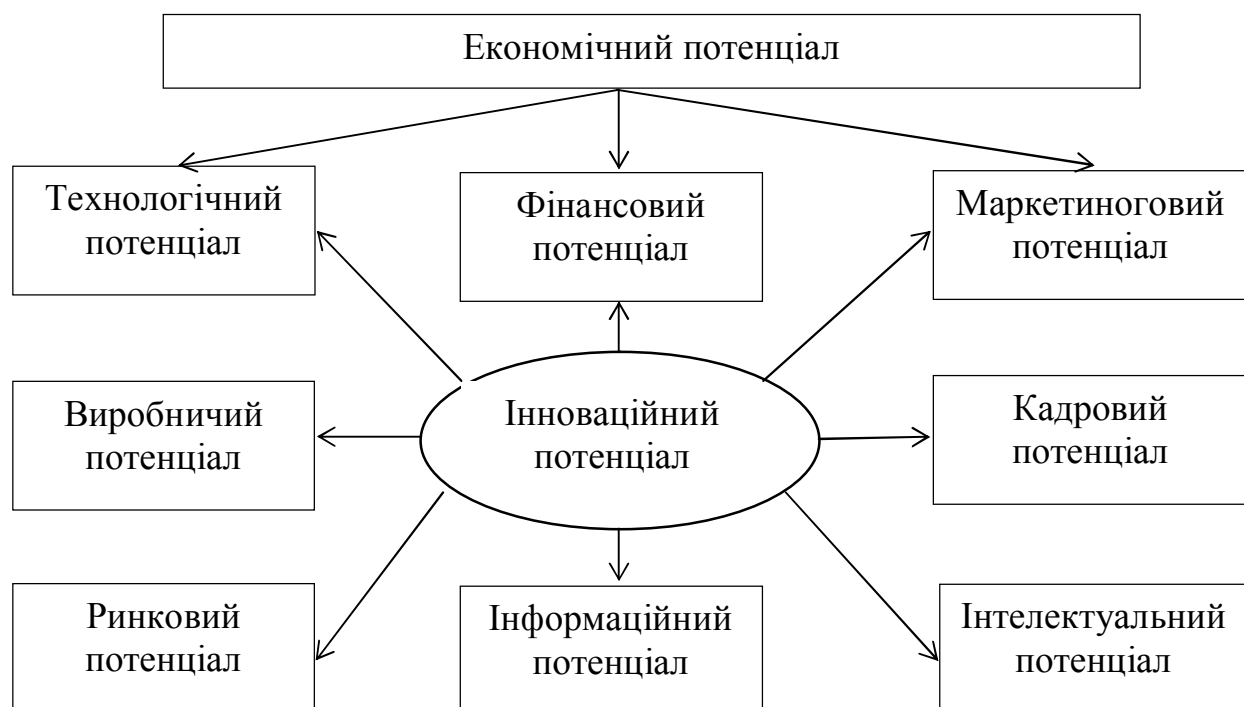

Рис. 1. Схема. Місце інноваційного потенціалу в структурі економічного потенціалу підприємства

Проведений аналіз існуючих систем оцінки інноваційного потенціалу підприємства показав, що на сьогодні немає єдиної точки зору щодо структури інноваційного потенціалу, існуючі підходи потребують вдосконалення, а структурні елементи — суттєвого уточнення.

Оцінку загальної готовності підприємства до сприйняття інновацій можна здійснювати за допомогою матриці інноваційного потенціалу (рис. 2.), де ресурси підприємства визначаються як засоби, необхідні для досягнення цілей опанування нововведень та їх реалізації. Із взаємодії всіх складових матриці отримують нові характеристики, які не є властивими для кожного окремого елементу матриці, і свідчать про додаткові можливості підприємства, що створює поле інноваційної діяльності, формуючи інноваційний потенціал та зони ймовірного опору інноваційним змінам.

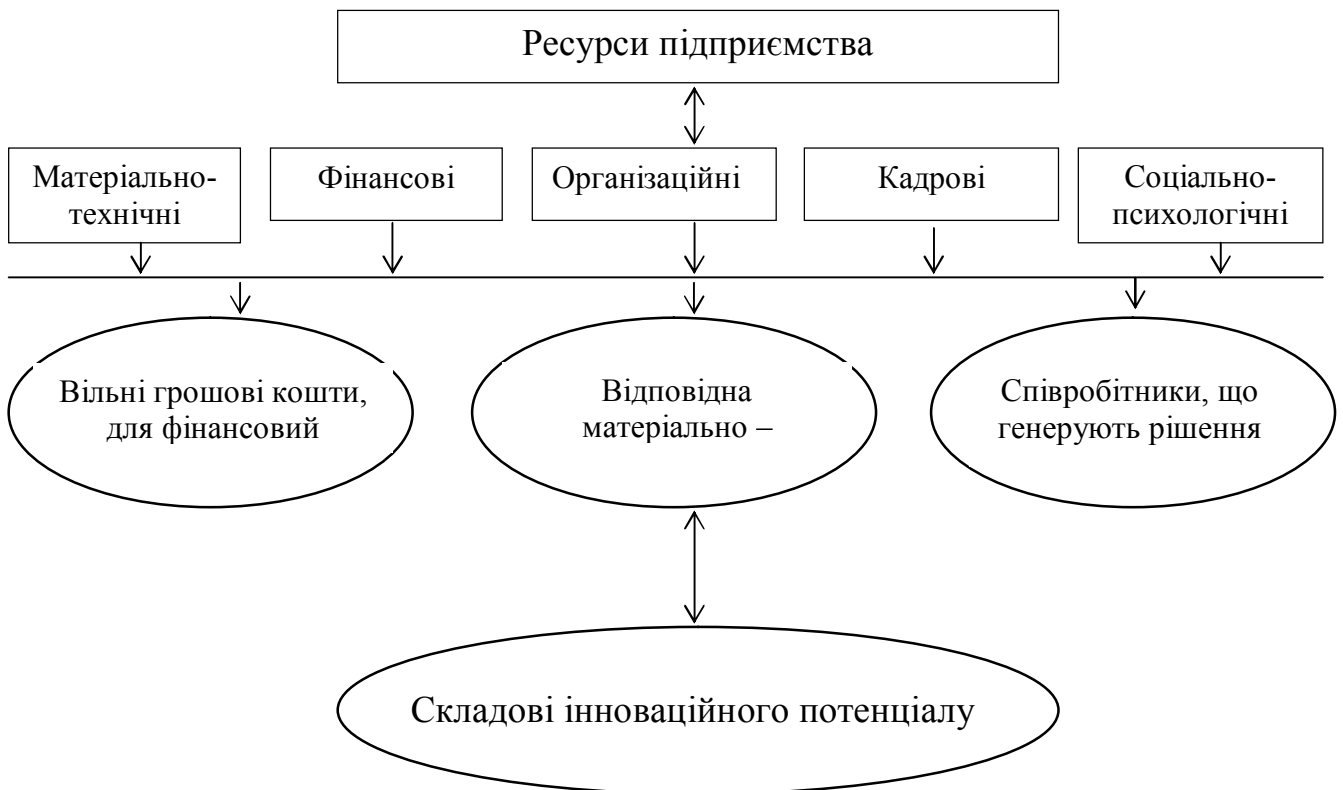

Рис. 2. Схема. Матриця інноваційного потенціалу

У той же час складний і динамічний характер процесів введення інновацій на підприємстві потребує комплексної оцінки його інноваційного потенціалу. Аналіз існуючих підходів до його оцінки показав, що вони мають ті чи інші недоліки, які заважають їхньому використанні на практиці.

Таким чином постала проблема визначення інтегрального показника інноваційного потенціалу підприємства. Так, відповідно до висновків В. Плюти [6, с. 75], для визначення інтегрального показника інноваційного потенціалу підприємства доцільно використовувати метод відстаней. При цьому умовою його

застосування є стандартизація значень економічних показників, які входять до матриці досліджень і розподіляються на дві групи: стимулятори і дестимулятори. До стимуляторів належать показники, зростання яких є бажаними, а до дестимуляторів — показники із протилежними властивостями.

Таким чином розподіл показників на дві групи дає можливість сконструювати так званий еталонний показник, що характеризується максимальними значеннями стимуляторів і мінімальними значеннями дестимуляторів. Після визначення відстаней між показником, що аналізується та еталонним показником, визначається інтегральний показник.

Значення інтегрального показника змінюється в інтервалі від нуля до одиниці. Чим ближче значення уі до одиниці, тим вище інноваційний потенціал підприємства. Окрім цього, система показників, необхідних для комплексної оцінки інноваційного потенціалу підприємства, повинна відповідати наступним вимогам:

1. Включати показники, що характеризують інноваційний потенціал з усіма складовими;
2. Забезпечувати можливість порівняння показників, які використовуються для аналізу на різних підприємствах;
3. Спрямовуватися на виконання підприємством поточних та перспективних завдань;
4. Узгодженість з існуючою на підприємстві звітністю;
5. Витрати на збір та обробку інформації згідно з обраною системою показників повинні бути мінімальними.

Загалом оцінку інноваційного потенціалу підприємства доцільно здійснювати у наступній послідовності:

1. Аналіз структури інноваційного потенціалу;
2. Виявлення ступеня використання внутрішніх інноваційних можливостей підприємства;
3. Оцінка рівня інноваційних можливостей підприємства.

Саме дотримання цієї послідовності дозволяє сформулювати найбільш повну характеристику інноваційного потенціалу та допомагає виявити можливості для інноваційного розвитку підприємства, а проведена комплексна оцінка дає можливість розробити оптимальну стратегію інноваційного розвитку підприємства.

Оцінку інноваційного потенціалу підприємства варто проводити на предмет достатності у підприємства фінансово-економічних ресурсів для ефективного забезпечення не тільки стратегічної інноваційної, але і поточної виробничої діяльності. Оцінку інноваційної діяльності підприємства доцільно здійснювати, використовуючи такі показники, як впровадження нових технологічних процесів, автоматизація виробництва та освоєння нових видів продукції.

Для виявлення взаємозв'язку між результативними показниками ефективності діяльності (виробничої, фінансової, інвестиційної) підприємства і відповідними показниками ефективності інноваційної діяльності доцільно сформувати таку систему показників [7, с. 63]:

1. Показники виробничої ефективності науково-технічних заходів: темп приросту ефективності виробництва конкретних видів продукції (робіт) від

використання науково-технічних заходів; відносна економія собівартості продукції в результаті запровадження науково-технічних заходів;

2. Показники фінансової ефективності науково-технічних заходів: приріст прибутку в результаті реалізації науково-технічних заходів; приріст доданої вартості, включаючи амортизацію, в результаті реалізації науково - технічних заходів, у тому числі за рахунок інтенсивних і екстенсивних факторів; приріст доходу за рахунок реалізації науково-технічних заходів;
3. Показники інвестиційної ефективності науково-технічних заходів: характеризують кількість впроваджених науково-технічних засобів, зростання питомої ваги прогресивних технологічних процесів та нових інформаційних технологій, підвищення коефіцієнта автоматизації та організаційного рівня виробництва і праці, кількість патентів або авторських свідоцтв, індекс цитування, підвищення конкурентоспроможності підприємства, товарів (послуг) на ринку.

При оцінці ефективності інноваційних проектів передбачається розрахунок таких важливих показників, як:

1. Інтегральний ефект (чистий дисконтований дохід);
2. Внутрішня норма прибутковості (дохідності);
3. Рентабельність інвестицій
4. Період і строк окупності.

Інтегральний ефект визначається як сума поточних ефектів за весь розрахунковий період, приведена до початкового року, або як перевищення інтегральних результатів над інтегральними витратами. Слід також враховувати, що будь-який результат інновацій має подвійне значення:

1. Як основа змін у матеріальному виробництві, а в економічному розумінні - для досягнення цілей форми, а отже, для підвищення прибутку і конкурентоспроможності;
2. Як джерело подальших наукових досліджень і розробок, тобто становить науковий і методологічний інтерес

Висновки. Система показників інноваційного потенціалу – це інтегральна сукупність наявних і прихованих ресурсів, запасів, можливостей, що можуть виявлятися за умов взаємодії і взаємообумовленості збалансованих підсистем і елементів системи для задоволення вимог ринку в інноваційних продуктах. При цьому під можливістю розуміються внутрішні сили, здійсненність і здатність, яка передбачає спроможність діяти і відображає інноваційну активність менеджменту підприємства. Кількість і сукупність показників, котрі доцільно використовувати при комплексній оцінці інноваційного потенціалу, здебільшого залежать від обсягу виробництва. Методика оцінки інноваційного потенціалу підприємства має бути практичною, гнучкою, базуватися на доступному математичному апараті та відповідати сучасному рівню розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Різнобічна оцінка є необхідним і водночас дуже важким завданням. При цьому виникають аспекти, пов'язані між собою, які треба розглядати окремо. До них належать оцінка науково-інформаційного рівня підприємства, оцінка технічного рівня підприємства, оцінка техніко-економічної ефективності інноваційних проектів. Результати дослідження можуть сприяти формуванню та удосконаленню методичних підходів до оцінки інноваційного потенціалу

підприємств.

Література:

1. Александрова В. П. Прогнозування впливу інноваційних факторів на розвиток економіки України / В. П. Александрова, М. І. Скрипниченко, Л. І. Федулова // *Економіка та прогнозування*. — 2007. — № 2. — С. 9–26.
2. Алексеев І. В. Маркетинг інноваційних трансформацій підприємств / І. В. Алексеев, М. В. Ольшанська // *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. — Львів, 2012. — Вип. 526. — С. 3–7. — (Серія «Логістика»).
3. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку/ За ред. акад. НАН України В. М. Геєця. — К.: Інститут екон. прогнозування.; Фенікс, 2013. —1008 с.
4. Данько М. Инновационный потенциал промышленности Украины / М. Данько // *Економист*. — 2009. — № 10. — С. 26–32.
5. Николаев А. И. Инновационное развитие и инновационная культура / А. И. Николаев // *Наука и наукознание*. — 2011. — № 2. — С. 54–65.
6. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: пер. спол. / В. Плюта. — М.: Статистика, 2008. — 152 с.
7. Россоха В. В. Методика оцінювання потенціалу інновацій // *Актуальні проблеми економіки*. — 2012. - №5(47). — С. 68 – 75.
8. Хачатурян Х. В. Інноваційні зміни у функціях і стратегічних орієнтирах системи державного управління – 2010. — № 5. — С. 60–64.

References:

1. Aleksandrova V. P. Proghnozuvannja vplyvu innovacijnykh faktoriv na rozvytok ekonomiky Ukrainy / V. P. Aleksandrova, M. I. Skrypnychenko, L. I. Fedulova // *Ekonomika ta proghnozuvannja*. — 2007. — № 2. — S. 9–26.
2. Aleksjejev I. V. Marketyngh innovacijnykh transformacij pidpryjemstv / I. V. Aleksjejev M. V. Oljshansjka // *Visnyk NU «Ljvivsjsjka politekhnika»*. — Ljviv, 2012. — Vyp. 526. — S. 3–7. — (Serija «Loghistryka»).
3. Ekonomika Ukrainy: strateghija i polityka dovghostrokovogho rozvytku / Za red. akad. NAN Ukrainy V. M. Ghejecja. — K.: Instytut ekon. proghnozuvannja.; Feniks, 2013. —1008 s.
4. Danko M. Innovatsinnyy potentsial promyshlennosti Ukrainy / M. Danko // *Ekonomist*. — 2009. — № 10. — S. 26–32.
5. Nikolaev A. I. Innovatsionnoe razvitie i innovatsionnaya kultura / A. I. Nikolaev // *Nauka i naukoznanie*. — 2011. — № 2. — S. 54–65.
6. Plyuta V. Sravnitelnyy mnogomernyy analiz v ekonomicheskikh issledovaniyakh: per. spol. / V. Plyuta. — M.: Statistika, 2008. — 152 s.
7. Rossokha V. V. Metodyka otsinyuvannya potentsialu innovatsiy // *Aktual'ni problemy ekonomiky*. — 2012. - № 5(47). — S. 68 – 75.
8. Khachaturjan Kh. V. Innovacijni zminy u funkcijakh i strateghichnykh orijentyrakh systemy derzhavnogho upravlinnja – 2010. — № 5. — S. 60–64.